

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

TARTALOM

Müller-Dauppert, Bernd

Production Nearshoring in Europe and their consequences to the Supply Chain

Urbánné Treutz Ágnes – Szabó Zoltán

Három település marketingtevékenységének és
településmarketing stratégiájának vizsgálata

Hoffmann György – Schwarcz Gyöngyi – Szász Jenő
A helyi termék szerepe a lokális identitás építésében

Zéman Zoltán

A kontrolling fejlődéstörténetének főbb irányzatai

Füstös Hajnalka

A Bázeli ajánlások és a CRD módosításai

Erdős Ferenc – Koloszár László

E-learning a hazai felsőoktatásban: gazdaságossági megközelítés

Havran Zsolt

A nagy nemzetközi tornák hatása a hivatásos labdarúgók értékére

2016/2

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors:

Dr. Székely Csaba DSc • Dr. Fábián Attila PhD • Dr. Joób Márk PhD • Dr. Kulcsár László Csc • Dr. Juhász Zita PhD • Dr. Obádovics Csilla PhD • Törőné dr. Dunay Anna PhD

Tördel-szerkeszt / *Technical Editor:* Takács Eszter

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA) • Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest) • Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr) • Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK) • Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA) • Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest) • Dr. Irena Zavrl, Ph.D (FH Burgenland, University of Applied Sciences)

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts:

Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!

A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően **lásd a folyóirat hátsó belső borítóját.** / We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk:

/ Send manuscripts and letters by e-mail only to: **zjuhasz@ktk.nyme.hu**

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll. / Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.

A kéziratok értékelésére a két irányban titkos lektorálási eljárást alkalmazunk: a tanulmányt két külső bíráló olvassa át, akik számára a szerző kiléte ismeretlen. Két irányban titkos eljárásról lévén szó, a folyamat egésze során a szerzők sem ismerhetik a lektorok kilétét (és a lektorok egymást sem). / The articles are reviewed using the 'Blind or Anonymous Peer Review'. This means that the content is reviewed by external reviewers and the author's identity is unknown to the reviewer. A double-blind peer-review process is where both the reviewer and the author remain anonymous throughout the process.

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Dr. Juhász Zita PhD

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

Sopron Erzsébet u. 9.

9400 Hungary

Web oldal / Web page: <http://gt.nyme.hu>

Készült / Printed by: Palatia Nyomda és Kiadó Kft., 9026 Győr, Viza u. 4.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2015 Nyugat – magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

8. ÉVFOLYAM

2016.

2. SZÁM

TARTALOM

TANULMÁNYOK/STUDIES.....	3
Production Nearshoring in Europe and their consequences to the Supply Chain	
<i>Müller-Dauppert, Bernd.....</i>	<i>5</i>
Három település marketingtevékenységének és településmarketing stratégiájának vizsgálata	
<i>Urbánné Treutz Ágnes – Szabó Zoltán.....</i>	<i>26</i>
A helyi termék szerepe a lokális identitás építésében	
<i>Hoffmann György – Schwarcz Gyöngyi – Szász Jenő.....</i>	<i>49</i>
A kontrolling fejlődéstörténetének főbb irányzatai	
<i>Zéman Zoltán.....</i>	<i>77</i>
A Bázeli ajánlások és a CRD módosításai, valamint hatásuk a hazai hitelintézeti szektor tőke megfelelési mutatójára és szavatoló tőkéjére	
<i>Füstös Hajnalka.....</i>	<i>92</i>
E-learning a hazai felsőoktatásban: gazdaságossági megközelítés	
<i>Erdős Ferenc – Koloszar László.....</i>	<i>105</i>
A nagy nemzetközi tornák hatása a hivatásos labdarúgók értékére – elemzés a 2012-es labdarúgó-Európa-bajnokság alapján	
<i>Havran Zsolt.....</i>	<i>122</i>
ABSTRACTS IN ENGLISH.....	145

A Bázeli ajánlások és a CRD módosításai, valamint hatásuk a hazai hitelintézeti szektor tőkemegfelelési mutatójára és szavatoló tőkéjére

*Füstös Hajnalka*¹⁷

ABSZTRAKT: A banki tevékenységek globalizálódása során egyre inkább felmerül az igény a hitelintézetek egységes szabályozása és felügyelete iránt, az eltérő nemzeti szabályozások közelítése, valamint közös irányelvek, jogszabályok alkalmazásával. Az egyes államok hazai szabályozásának és gyakorlatának különbözősége megnehezíti a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások tevékenységéről a megfelelő kép kialakítását, az eredmények mérését, a prudens működés biztosítását és a hatékony felügyeletet. Az egységes nemzetközi bankszabályozás első eklatáns megnyilvánulása az 1988-ban kiadott Bazel I. szabályozócsomag. Az első egységes csomag elfogadását követően hamar világossá vált, hogy módosítások, illetve további szabályozások szükségesek, és később a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság is jelentős változtatásokat, illetve szigorításokat indukált, amelyek eredményeként újabb szabályozócsomagok kerültek kidolgozásra és bevezetésre. Jelen tanulmány célja áttekinteni azokat a Bázeli szabályozócsomagokat, amelyeket a bankok tőkekövetelményeivel, a felügyeleti ellenőrzéssel, a jelentésszolgáltatással és egyéb, a hitelintézetekkel és pénzügyi vállalkozásokkal kapcsolatos követelményekkel összefüggésben alkottak meg. Megvizsgáljuk továbbá, hogy a tőkekövetelményekre vonatkozó direktívák (CRD-k) hogyan változtak a kezdetek óta.

KULCSSZAVAK: bázeli szabályozócsomag, CRD direktíva, tőkeszabályozás, anticiklikus tőketartalék, felügyeleti ellenőrzés

JEL kódok: F55, F63, G01

Bevezetés

A nemzetközi, globalizálódó banki tevékenységek átláthatósága és kockázatának mérése céljából fontos az eltérő nemzeti szabályozások egységesítése. Ennek felismerése visszanyúlik az e célból létrejött Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság létrehozásának gondolatáig. A piaci környezet és a

¹⁷ Füstös Hajnalka PhD hallgató, Nyugat-magyarországi Egyetem Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola (e-mail: fustos.hajnalka@gmail.com)

pénzügyi és gazdasági folyamatok folyamatos és intenzív változása a szabályozókat a jogszabályok felülvizsgálatára és módosítására kényszeríti.

Jelen tanulmányban a Bázeli ajánlások mellett kitekintést nyújtunk a kapcsolódó, a hitelintézetek tőkeszerkezetére vonatkozó direktívákra (CRD) is. A Magyar Nemzeti Bank adatbázisát felhasználva az adat sorokból készített grafikonok segítségével megvizsgáljuk, hogy a hazai hitelintézetek hogyan teljesítették eddig a különösen a 2008-ban kirobbant pénzügyi és gazdasági világválság hatására szigorodó tőkekövetelményeket a szavatoló tőke és a tőkemegfelelési mutató vonatkozásában. A kapott eredményekkel alátámasztjuk azon állításunkat, mely szerint a hazai hitelintézeti szektor tőkeszerkezete a szabályozás szigorításának hatására erősödik.

Bázel I., az első szabályozócsomag

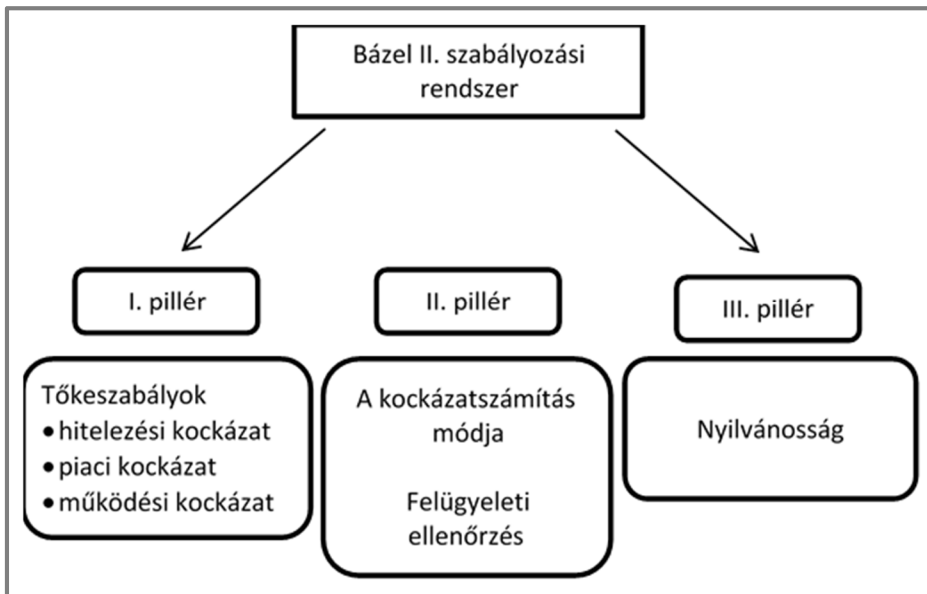
A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottságot (Basel Committee on Banking Supervision, BCBS) 1975-ben azzal a céllal hozták létre, hogy versenysemleges szabályozási környezetet alakítson ki olyan standardok és ajánlások kidolgozásával, amelyeket az alkalmazó országok beépítenek a saját jogrendszerükbe. A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottságban kezdetben a G10 országok jegybankelnökei vettek részt.¹⁸ Az első Bázeli Egyezményt (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, Bázel I.) 1988-ban adták ki, amelynek célja a bankrendszer hosszú távú fizetőképességének, stabilitásának és prudenciális működésének biztosítása volt. A szabályozócsomag a bankokra egységesen 8%-os tőkemegfelelési-rátát követelményt írt elő a hitelkockázat vonatkozásában, továbbá azt is előírta, hogy a tőkének legalább a felét alapvető tőkeelemeknek (jegyzett tőke, tőketartalék, eredménytartalék, általános tartalék és mérleg szerinti eredmény) kell képezniük. A piaci kockázat és a működési kockázat szabályozása ekkor még nem került terítékre. Az első egyezményhez közel száz ország csatlakozott. Az 1988-as csomag ajánlásait azonban többször felül kellett vizsgálni, mert a szabályozócsomag meglehetősen merev szabályozást alkalmazott és nem volt tekintettel sem az azt elfogadó országok, sem az azokban működő bankok egyedi jellegzetességei-

¹⁸ A G10 a következő országokat foglalta magában: USA, Egyesült Királyság, NSZK, Olaszország, Franciaország, Belgium, Hollandia, Svédország, Kanada és Japán

re. Ez a módosított csomag szigorúbb előírásokat foglalt magában a korábbiakhoz képest, ugyanakkor lehetővé tette az egyes intézmények számára a tevékenységükhöz legjobban illeszkedő kockázatkezelési módszerek alkalmazását. A hitelintézetek belső minősítésen alapuló szabályozórendszerük használatával maguk határozhatták meg hitelkockázati tőkekövetelményüket.

Bázel II.

2004-ben publikálták a Bázel II. szabályozócsomagot, amely egy rugalmasabb, három pilléren nyugvó szabályozási rendszer (1. ábra). A szabályozócsomag kidolgozása során a pénzügyi rendszer megszilárdítása, valamint a „holnap válságaira” történő felkészülés volt a cél (Tajti, 2011).

1. ábra: **Bázel II. szabályozási rendszer**

Forrás: saját szerkesztés

Az első pillért az új tőkeszabályok alkotják. Ebben a körben a legfontosabb változást az jelentette, hogy a szabályozandó kockázati faktorok közé beemelésre került a működési kockázat és a piaci kockázat. A hitelezési kockázat mellett már ezekkel a tényezőkkel is számolniuk kell a bankoknak, segítve azok transzparens működését.

A működési kockázat a belső folyamatok, a rendszerek hibájából, nem megfelelő működéséből, vagy valamely külső esemény hatására adódhat, amely veszteséget okozhat. A Bazel II. alapján ennek kezelése 3 módon történhet, az alapmutatóra épülő (BIA) rendszerben, a sztenderd módszer alapján (SA és ASA), illetve a legfejlettebb, az AMA (Advanced Measurement Approach) módszer szerint. Az első módszer alapján az átlagos jövedelem 10-20%-a a tőkekövetelmény. A második, sztenderd módszer alapján a portfoliót 8 üzletágra bontják és üzletáganként határozzák meg a tőkekövetelményt, amely 12-18% között mozog. (Az üzletágak a következők: vállalati pénzügyek, kereskedelmi és értékesítési tevékenység, fizetési és elszámolási tevékenység, pénzügyi szolgáltatás közvetítése, kereskedelmi banki tevékenység, lakossági banki tevékenység, lakossági közvetítőtevékenység és vagyonkezelés.) Az AMA módszer kulcselemei a belső adatok, a külső adatok, a scenárióelemzések és a környezetet jellemző tényezők.

A piaci kockázatot a pénzügyi eszközökből eredő veszteség jelenti, amely a piaci változásból ered. Ide sorolhatóak a kamat-, deviza-, értékpapír-árfolyam és az áruk árfolyamának változásaiból eredő kockázatok. A piaci kockázatnak a mérési elve a „mark to market”, napi értékelésű rendszer, a VAR (value at risk) modell alapján.

A Bazel II. második pillére a felügyeleti ellenőrzés. A felügyeleti ellenőrzés keretén belül nem csak azt szükséges ellenőrizni, hogy a bank az előírásoknak megfelelően működik-e, rendelkezik-e a megfelelő tőkeallokációval, hanem fontos felügyeleti feladat az is, hogy szükség esetén a leggyorsabban és leghatékonyabban fel tudjon lépni a felügyeleti szerv a hibák javítása, valamint a hiányosságok kiküszöbölése érdekében (Mérő-Piroska, 2013). Az első pillérben említett kockázatokon kívül felmerülő egyéb kockázatokat a második pillér szabályozza.

A második pillér alapján minden intézménynek rendelkeznie kell egy belső eljárási renddel, amely értékeli a kockázati profiljához illeszkedő tőkemegfelelést. A bankoknak alkalmazniuk kell a tőkemegfelelés belső értékelési eljárását (Internal Capital Adequacy Assessment Process, ICCAP), amelynek keretén belül megvalósul a folyamatos vezetői ellenőrzés, monitoring, riporting és a belső ellenőrzési mechanizmusok. Az ICAAP kidolgozása és alkalmazása az intézmény felelőssége, a módszernek jól kidolgozottnak és dokumentáltnak kell lennie. Az ICAAP mellett a másik eljárás a SREP (Supervisory Review and Evaluation Pro-

cess), a felügyeleti felülvizsgálati és értékelési eljárás, amely során megállapítják a bank kockázati profilját. A felügyelet megvizsgálja, hogy a szavatoló tőke mértéke elégséges-e az adott pénzügyi intézmény esetében. A szabályozásban fontos szerep jut a bank és a felügyelet között történő együttműködésnek, amelyet a szakirodalomban az „ICAAP–SREP párbeszédnek” neveznek, azaz ezeknek a módszereknek összehangoltan kell működniük.

A Bázeli II. harmadik pillére a nyilvánosság biztosítását, a meglévő aszimmetria hatékony kiegyensúlyozását célozza meg. A bankoknak nyilvánosságra kell hozniuk a tőkeszerkezetüket, a tőkével való ellátottságukat, valamint a kockázatkezeléssel kapcsolatos adataikat, mutatóikat. A nyilvánosságra hozott adatok alapján a befektetők, az ügyfelek képet kapnak a bankok helyzetéről és a kialakított kép alapján hozzák meg döntéseiket és alakítják ki bizalmukat az adott intézmény iránt. A felügyeleti szervnek feladatai közé tartozik annak biztosítása, hogy ezek a nyilvánosságra hozott adatok a valóságnak megfeleljenek és a törvényi, rendeleti előírásoknak megfelelő formában és időben kerüljenek publikálásra. Amennyiben ezek bármelyikében kétség vagy eltérés mutatkozik, úgy a felügyelet beavatkozik. A közzétett információk között különbséget teszünk a „core” (alap) és a „supplementary” (kiegészítő) közzétételek között. Az alap közzétételek minden intézményre egyformán kötelezőek, a kiegészítő információkat pedig a kockázati kitettség függvényében kell közzétenni.

Bázeli III.

A 2008-ban kitört gazdasági válság hatására a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság döntést hozott a Bázeli III. szabályozó csomag megalkotásáról, melyet 2010 novemberében elfogadtak. A gazdasági válság kitörése kapcsán feltárt piaci kudarcok kiküszöbölése érdekében egyrészt makroprudenciális szinten váltak szükségessé a reformok, másrészt mikroprudenciális szinten kellett az egyes bankok gazdasági sokkokkal szembeni ellenállóképességét kialakítani, illetve megerősíteni. A Bázeli III. során szigorodtak a tőkekövetelmények. A prociklikus szabályozás mellett megjelent az anticiklikus tőketartalék képzésének gondolata és megvalósításának követelménye. Az anticiklikus, azaz ciklusokon átívelő tartalékképzés során a bankok a kedvező működésük során olyan többlettartalékokat képeznek, amely felhasználható egy esetleges recesszió, illetve válság esetén. Így

tehát a bankok többlettartalékot (puffert) képeznek gazdasági konjunktúra esetén, amelyet egy esetleges recesszió idején felhasználhatnak a veszteségek fedezetére.

A direktívában foglalt követelmények fokozatosan kerülnek bevezetésre, a hitelintézeteknek megfelelő időtartam áll rendelkezésükre, hogy felkészüljenek a szigorúbb előírások teljesítésére. A direktíva 2013-ban lépett hatályba, de bizonyos rendelkezéseinek 2019-re kell megfelelni. A joganyag nemzeti hatáskörbe történő helyezését az Európai Parlament és a Tanács 575/2013/EU rendelete szabályozza.

Implementáció

A Bázeli Bizottság javaslatait direktívák formájában vezették be az Európai Unióban (EU) olyan módosításokkal, amelyeket az Unió sajátosságainak figyelembevételével alakítottak ki.

Az első javaslat, amelyet 1988-ban adott ki a Bizottság, 1989-ben lépett hatályba az EU-ban. Magyarországon a pénzügyi intézetekről szóló 1991. évi LXIX. törvényben jelent meg először a Bazel I. által előírt 8%-os tőke megfelelési mutató. A piaci kockázat beépítése a BCBS módosított ajánlásának kiadását megelőzve 1993-ban megtörtént az EU-ban, az első Capital Adequacy Directive (CAD) bevezetésével. A CAD2 1998 óta biztosítja az uniós pénzügyi intézetek számára a Value at Risk modellek használatát a piaci kockázat mérésére. A CAD3 bevezetése 2007-ben történt a Bazel II-ben foglaltak implementálása céljából. A CAD3 direktíva az Európai Parlament és az Európai Tanács által létrehozott direktíva, amely törvényi erővel bír és minden tagállamra kötelező érvényű. Magyarországon 2008. január 1-én léptek hatályba A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) és A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény (Tpt.) ez irányú módosításai, de a követelmények változásával kapcsolatban módosult a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 1999. évi CXXIV. törvény is, valamint számos kormányrendelet is hatályba lépett (196/2007., 200/2007., 234/2007., 244/2000., 381/2007.).

A hitelintézetek és befektetési vállalkozások tőkekövetelmény szabályozását tartalmazó kapcsolódó direktívák a CRD (Capital Requirement Directive) és a 2006/48/EC, valamint a 2006/49/EC. A CRD lényegi

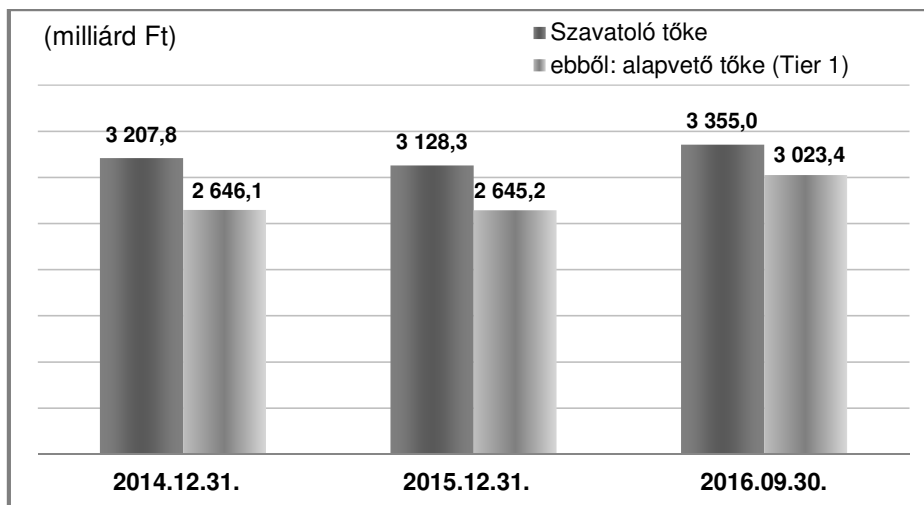
eleme a tőkeszabályozás, a kockázatok felmérése, valamint a hitelintézetek kockázaterzékenységének előmozdítása. A kockázatalapú felügyeleti rendszer biztosítása céljából a hitelintézetekkel szemben azonos követelményeket állít a direktíva.

A direktíva bevezetését követően szerzett tapasztalatok és a 2008-ban kitört gazdasági világválság rávilágítottak arra, hogy további egyeztetések, módosítások, átdolgozások szükségesek a pénzügyi stabilitás, a prudenciális működés és az átláthatóság biztosítása céljából. Az Európai Bizottság felkérése alapján 2009-ben a Jacques de Larosière vezette szakértő csapat kidolgozta a de Larosière – jelentést, amely a pénzügyi szabályozásra, új felügyeleti struktúrára és a hatóságok együttműködésére nyújtott javaslatokat. A jelentésnek és a széleskörű konzultációknak köszönhetően a CRD-t az alábbiaknak megfelelően dolgozták ki, illetve egészítették ki.

A CRD II többek között a hitelintézetek felügyeletével kapcsolatos kérdéseket hivatott tisztázni. A tagállamok felügyeleti szervei között szoros együttműködésre van szükség, ennek keretén belül rögzítésre kerültek a nemzetközi felügyelés operatív keretei, az úgynevezett felügyeleti kollégiumok feladatai és működésük szabályzatai. Az Európai Unió tagállamainak felügyeleti ezeken a kollégiumokon keresztül kommunikálnak és egyeztetnek és dolgoznak ki együttműködési javaslatokat. Pontosításra kerültek a felügyelt intézményekkel kapcsolatban támasztott riportolási követelmények is. A különböző formában, tartalommal és rendszerességgel végzett jelentésszolgálat megnehezíti az egységes, hatékony felügyeleti rendszer működtetését. Ebben a direktívában meghatározásra és értelmezésre került a jelentős fióktelep fogalma. Amennyiben egy adott országban jelentős fióktelep működik, úgy annak az országnak a felügyeleti szerve jogosult minden olyan információt megkapni, amely hatással lehet a fióktelep működésére. Változást jelent annak meghatározása is, hogy válsághelyzetként kerül definiálásra az, amikor a jelentős fiókteleppel rendelkező fogadó ország pénzügyi piacán zavar mutatkozik.

A pénzügyi válság kirobbanásának egyik előzményeként került beazonosításra, hogy a bankok szavatoló tőkéjében egyre nagyobb mértékben jelentek meg ún. hibrid tőkeelemek. A szavatoló tőke újraszabályozása, a minőségi és mennyiségi szempontokból történő szigorítása szükségessé vált. A szabályozás szigorítása vonatkozik a szavatoló tőke ösz-

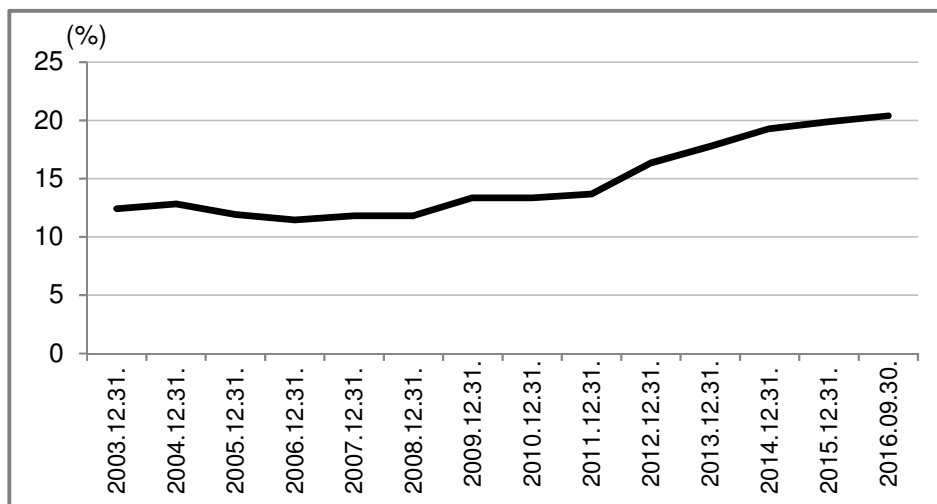
szetételére, a számítási módszertanára és annak egységesítésére. A szavatoló tőke elemeit a veszteségviselő képességük alapján alapvető tőkeelemekre (Tier 1) és járulékos tőkeelemekre (Tier 2) bontjuk. Az alapvető tőkeelemeken belül további lényeges megkülönböztetés történik az elsődleges tőkeelemek és a hibrid tőkeelemek között. Az alapvető tőkeelemeken belül az elsődleges tőkeelemek (részvénytőke, ázsíó, adózott eredmény) a meghatározók, amelyeket megkülönböztetjük a hibrid tőkeelemektől. Az Európai Unió belül a szavatoló tőke alapvető tőkeelemeként elfogadhatóak azok a hibrid elemek, amelyek lejárat nélküli vagy legalább 30 éves lejáratú instrumentumok, továbbá ténylegesen rendelkezésre állnak és képesek a veszteségek fedezésére folyamatos működés és felszámolás esetén is. A szavatoló tőke összetevőire vonatkozó szigorú szabályozásnak a célja az, hogy minél jobb minőségű és mértékű tőkeelemek alkossák a szavatoló tőkét, hogy egy esetleges válság esetén ezeknek a megbízható tőkeelemeknek a felhasználásával a hitelintézetek képesek legyenek a megfelelő válaszlépésekre. A bankok fokozatosan teljesíthetik a szavatoló tőkével kapcsolatos szigorításokat, a nem megfelelő hibrid elemek kivonását, a jogszabály alapján ezt több év alatt, 2019-ig kell elérniük. A hazai bankszektort értékelve a 2014. üzleti évtől a 2016. év harmadik negyedévéig feldolgozott adatok alapján a szavatoló tőke mértékének növekedését és ezen belül az alapvető tőkeelemek részarányának növekedését figyelhetjük meg. A fenti időszakban az alapvető tőkeelemeknek a szavatoló tőkén belüli aránya meghaladta a 80%-ot, a 2016. év harmadik negyedéves adatai alapján a 90%-os arányt. Mindezen adatok a hazai bankszektor tőkelemeinek javulását, a jogszabályi előírások fokozatos teljesítését mutatják (2. ábra).

2. ábra: A hazai hitelintézetek szavatoló tőkéjének alakulása, 2014–2016

Forrás: saját szerkesztés MNB adatok alapján

A tőkeelemek minőségi javulásán kívül a jogszabály előírja a banki tőkeszint növelését is. A hazai hitelintézetek tőke megfelelési mutatóit megvizsgálva 2003-tól a 2016. év harmadik negyedévéig jelentős növekedés tapasztalható, amely szintén a jogszabály által előírt tőkeerősödést mutatja (3. ábra).

3. ábra: A hazai hitelintézetek tőke megfelelési mutatói, 2003–2016

Forrás: saját szerkesztés MNB adatok alapján

A nagykockázat-vállalás szabályozása is változásokon ment keresztül a CRD II égisze alatt. A korlátok alól felmentett kitétségek köre lényegesen változott, számos mentesítési lehetőség törlésre került, például a bankközi kitétségek felmentése. A nagykockázat-vállalási korlát a továbbiakban már nem a szavatoló tőke 25%-a, hanem az új fogalomként megjelent „figyelembe vehető tőke” 10%-a. A „figyelembe vehető” tőke alkalmazására átmeneti idő áll rendelkezésre, amely 2014-ben kezdődött és 3 évet ölel át.¹⁹ Az új szabályozói tőke az alapvető tőke és a járulékos tőke összege. A nagykockázat-vállalásra vonatkozó adatszolgáltatás az egész Európai Unióban egységes tartalommal, évente kétszer történik.

Szigorodtak az értékpapírosításhoz kapcsolódó kockázatkezelési szabályok is. A direktíva jelentős mértékben szigorítja az értékpapírosítással kapcsolatos követelményeket a kockázatot átadó, a szponzor és az értékpapírosítási pozíciókba befektető hitelintézetek vonatkozásában is. Szigorodtak a kapcsolódó kockázatkezelési és nyilvánosságra hozatali követelmények is.

Az irányelv a likviditási kockázat kezelésének erősítését is célozza, a korábbi előírásokat kiegészítve, valamint esetenként szigorúbb követelményeket írva elő. A likviditási kockázat mérésére és kezelésére különböző időhorizontokban (akár napon belül is) képesnek kell lenniük a bankoknak, külön stratégiát és szabályozást szükséges kialakítani az egyes üzletágakra és devizákra. A likviditási kockázat mérése során a reputációs kockázattal is számolni kell.

A CRD II 2011. január 1-én lépett hatályba.

A CRD III a kereskedési könyvbe sorolt tételek és az összetett értékpapírosítási pozíciók tőkekövetelményeinek szabályozását pontosította, valamint a javadalmazási politikára vonatkozó elvárásokat fogalmazott meg.

A hitelintézeteknek a kereskedési könyveikben szereplő tételei után az esetlegesen felmerülő kockázatok fedezésére előírt tőkekövetelmények szigorítása a 2008-as gazdasági válság hatására szükségessé vált. Az addigi gyakorlatok elemzése világossá tette, hogy a meglévő modellek alulbecsülik a krízis helyzetben felmerülő veszteségek mértékét, ezért a piaci krízishelyzetek esetén felmerülő veszteségekre külön kell becslést készíteni.

¹⁹ A bizottság jelentése az európai parlamentnek és a tanácsnak a figyelembe vehető tőke fogalom meghatározása megfelelőségének az 575/2013/EU rendelet 517. cikke szerinti felülvizsgálatáról – Brüsszel, 2016.01.26.

Az irányelv a hitelintézetek és befektetési vállalkozások azon alkalmazottainak a javadalmazására is kitér, akiknek a tevékenysége hatással van az adott pénzügyi intézet által vállalt kockázatokra. A javadalmazási politikának segítenie kell a prudens kockázatkezelést.

A Bázel III-ban szereplő reformokat az Európai Bizottság a CRD IV keretein belül érvényesíti. A CRD IV célja a nem hazai devizában denominált, lakóingatlan fedezete mellett nyújtott kitétségekre vonatkozó pótlólagos tőkekövetelmény előírása és teljesítése. További célkitűzése a direktívának a hitelintézetek által nem a székhely szerinti országban létesített fióktelepek közzétételi kötelezettségeinek egyszerűsítése, amely alapján az Európai Unión belül több mint 200 fióktelepnek csökkenhetnek az adminisztrációs költségei. Fontos cél továbbá a felügyeleti hatóságok és az Európai Bankhatóság együttműködésének erősítése.

A hazai implementációval kapcsolatos további kötelezettségeket tartalmazza a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, amely meghatározza az elsődleges alapvető tőkemegfelelési mutató (4%) és az alapvető tőkemegfelelési mutató (5,5%) vonatkozásában meghatározott értéket.²⁰

Összegzés

Az elmúlt évtizedekben és különösen a 2008-as gazdasági világválság kitörése óta a hitelintézetek és befektetési vállalkozások szabályozása nemzetközi és ezen belül uniós, illetve hazai szinten is jelentős változásokon ment át és ezek a meghatározó változások napjainkban is folyamatban vannak. Az ajánlások és jogszabályi módosítások minden esetben a tőkekövetelményekkel és egyéb kötelezettségekkel kapcsolatos szigorításokat hoztak magukkal. A Bázeli ajánlások a korábbi diszkrpanciákat és bizonytalanságokat hivatottak kiküszöbölni, amely a tőkekövetelmény szabályozását tartalmazó direktívákkal (CRD) megvalósulni látszik. A kockázatok kezelésével, a felügyeleti rendszer harmonizációjával és megerősítésével, valamint a transzparencia megújult és szigorított követelményeivel a gazdasági válság hatásaira a válaszlépések megtehetőek, a hitelintézetek és befektetési vállalkozások, valamint a piac egyéb szereplői egy

²⁰ A Magyar Nemzeti Bank elnökének 10/2014. (IV.3.) MNB rendelete a tőkekövetelményről, a valós értéken értékelt nem realizált nyereségről és veszteségről, az ezekhez kapcsolódó levonásokról és a tőkeinstrumentokhoz kapcsolódó szerzett jogokról

esetleges újabb, hasonló válságra, illetve annak megelőzésére nagyobb eséllyel lesznek képesek felkészülni.

A tőkekövetelmények jogszabályok által történő szigorításának hatására a hazai hitelintézetek tőkeállományában a biztonságos, egy esetleges likviditási kényszer esetén felhasználható tőkeelemek részarányának növekedése tapasztalható a másodlagos, illetve hibrid tőkeelemek részarányával szemben. A tanulmányban vizsgált adatok alapján a különösen a 2008-ban kezdődő pénzügyi és gazdasági világválság hatására szigorodó követelményeknek eleget téve a tőkemegfelelési mutató évről évre történő folyamatos emelkedését és a szavatoló tőke mértékének növekedését látjuk. Az elkövetkező években további tőkeszerkezeti erősödés várható a jogszabályi előírásoknak és a korábbi tendenciáknak megfelelően, amely a hitelintézetek prudens működését és a korábbinál kisebb mértékű sérülékenységét hivatott biztosítani.

Irodalomjegyzék

2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.) 575/2013/EU rendelet
- A bizottság jelentése az európai parlamentnek és a tanácsnak a figyelembe vehető tőke fogalom meghatározása megfelelőségének az 575/2013/EU rendelet 517. cikke szerinti felülvizsgálatáról. Letöltve: 2016. november 12.
<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/HU/1-2016-21-HU-F1-1.PDF>
- A Magyar Nemzeti Bank elnökének 10/2014. (IV.3.) MNB rendelete a tőkekövetelményről, a valós értéken értékelt nem realizált nyereségről és veszteségről, az ezekhez kapcsolódó levonásokról és a tőkeinstrumokhoz kapcsolódó szerzett jogokról.
- BCBS (2006): International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Letöltve: 2016. szeptember 25. <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>
- BCBS (2011): Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Letöltve: 2016. szeptember 25.
<http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>
- Biedermann Zs. (2012): A bankszabályozás visszatérő problémái a Bázel III. intézkedéscsomag tükrében. Világgazdasági Intézet. Letöltve: 2016. szeptember 12.
http://vilaggazdasagi.blog.hu/2012/06/01/a_bankszabalyozas_visszatero_problemai_a_bazel_iii_intezkedescsomag_tukreben
- De Larosière report, Brüsszel, 2009. Letöltve: 2016. november 2.
http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf
- Füstös H. (2015): A gazdasági világválság hatására szigorodó bankszabályozás, bankfelügyelet és tőkekövetelmény az Európai Unió bankrendszerében. *Tanulmányok a gazdaság, a társadalom és a filozófia területéről*. Budapest, PREMA Consulting

- Mérő K. (2011): A bankszabályozás kihívásai és változásai a pénzügyi–gazdasági válság hatására. Letöltve: 2016. szeptember 12.
<http://econ.core.hu/file/download/vesz2011/bankszabalyozas.pdf>
- Mérő K. – Piroska D. (2013): A makroprudenciális bankszabályozás és -felügyelés ke-retrendszerének kialakulása. *Hitelintézeti Szemle*, 2013/04.
- Tajti Zs. (2011): A bázeli ajánlások és a tőke megfelelési direktíva (CRD) formálódása. *Hitelintézeti Szemle*, 2011/5.